

en kumulativ prosess. Og hvis NORAD insisterer på at stadig omflytting er en betingelse/nødvendighet må det legges opp til en mye sterkere "sosialisering" og erfaringsoverføring. At enhver ny person skal ha rett til å gjøre sine personlige feil og dermed eventuelt lære, er ingen mennneskerett!

Endelig er det viktig å merke seg at all informasjon til syvende og sist innpasses en refereanseramme. Samme type informasjon kan settes inn i vidt forskjellige referanserammer. Mens opplysningen om at indiske og sri-lankesiske mellommenn krever 250% rente p.a. av sine klienter; fiskerne, umiddelbart fører tanken mot kollektiv organisering og salg i egen regi i den "norske tenkemåten", vil f.eks. den "amerikanske tenkemåten" reagere med å foreslå hjelp til mellommennene for derved å få større reell konkurranse og følgelig høyere pris til fisker. Så langt er det lite som tyder på at den norske strategien har hatt større suksess enn den amerikanske.

Uansett hvor godt vi forbereder oss, vil det dukke opp overraskelser, uventede utfall og uforutsette problemer. Vi får da trøste oss med Hirschmann, 1967, som introduserer fenomenet "the hiding hand". Hadde vi på forhånd visst om alle vanskelighetene forbundet med et u-hjelpsprosjekt, ville vi trolig aldri ha gått igang! Heldigvis viser det seg at vi også er istand til å mobilisere nye og til da ukjente ressurser for å overkomme problemene.

Spørsmålet som reises i dette innlegget er om ikke NORAD bør ta sikte på å redusere effekten av "the hiding hand" noe, gjennom en mer systematisk organisasjonsmessig læring.

Terje Tvedt,
Senter for Utviklingsstudier
Universitetet i Bergen

UTVIKLINGSFORSKNING - VITENSKAP ELLER POLITIKKENS FORTSETTELSE MED ANDRE MIDLER?¹³

"Popularisering" bør ikke diskuteres uavhengig av innhold. Norsk utviklingsforskningsmiljø er relativt aktive i å formidle sin innsikt til almenheten via media og foredrag og til ulike bistandsorganisasjoner via rapporter og studier. Men det avgjørende spørsmålet er selvsagt i hvor stor grad dette bildet avspeiler utviklingslandenes virkelighet eller de norske forskernes personlige oppfatninger. God popularisering forutsetter god forskning. Dårlig forskning kan ikke bli god populærvitenskap, selv om den blir populær.

Jeg vil hevde at utviklingsforskningen i snever forstand for en stor del er preget av en uholdbar vitenskapsideologi, hvor sentrale almenvitenskapelige idealer om intersubjektiv etterprøvbarhet og objektivt står lavt i kurs. Mye av det vi bedriver blir derfor mer eller mindre kvalifisert synsing heller enn vitenskap, og har heller ikke aspirasjoner om å være noe annet. Konsekvensen er at vi ikke bare risikerer å miste respekt og troverdighet overfor hverandre og oss selv. I det lange løp undergraver utvannede innenvitenskapelige normer tillitsforholdet mellom utviklingsforskerne og samfunnet. I den grad uthuling av elementære krav til vitenskapelighet blir akseptert av forskersamfunnet - om enn stilltiende, som en slags laugsmentalitet - vil forskningen som forskning degenerere. Vi bør ikke

¹³ Foredrag holdt på årskonferansen til Norsk Forening for Utviklingsforskning i Tromsø 7.mai 1988.

unndra oss det kritiske blikk som vi med iver retter mot andre. Våre egne særinteresser og faglige posisjoner bør gjennomlyses. Vi sitter alle i glasshus. Men siden vi kaster stein på oss selv er det vel akseptabelt.

Først en presisering av ambisjonsnivå for dette debattinnlegget: mitt ærend er å legge fram ideer og hypoteser om tingenes tilstand. Det presenterer en oppfatning som kunne være et interessant utgangspunkt for en empirisk studie av norsk utviklingsforsknings utvikling - dvs. en slags utviklingsforskningens historiografi - uten på noen måte selv å være en slik studie. Et slikt forskningsprosjekt kunne utgjøre et viktig bidrag til 1970- og 1980-årenes norske bevissthets- eller ideologihistorie, nettopp i den tidsepoken da det norske forskningsmiljøet for alvor begynte å bryte ut av de nasjonalt orienterte rammene og ut mot den ikke-europeiske verden. En slik undersøkelse kunne også ha en viktig intern funksjon: en kartlegging og analyse av feltets historie ville skapt et sikrere grunnlag og et felles språk for en innen-vitenskapelig kamp om feltets vitenskapelighet og teoretiske og metodiske posisjoner. Utviklingsforskningen er ikke en egen disiplin. Siden det verken finnes noen tematisk avgrensning eller en spesiell eller særegen metodologi, er det problematisk å snakke om utviklingsforskning generelt. Jeg vil derfor forsøke å drøfte holdningen til enkelte almenntvitenskapelige normer, sett mot en bakgrunn av noen særtrekk ved forskningsfeltets historie og rammer i Norge.

Denne beskrivelsen er ikke basert på et solid kildemessig fundament eller systematiske litteraturstudier. Det er et resultat av relativt tilfeldig, men ganske omfattende lesning av forsknings- og evalueringsrapporter, og ikke minst - av diskusjoner.¹⁴ Det er

¹⁴ Jeg vil spesielt takke Gunnar Håland, Chr. Michelsen Institutt, og Leif Manger, Senter for utviklingsstudier, for inspirasjon og nyttige innspill, uten at de på noen måte må gjøres

vel unødvendig å understreke at de tendensene jeg vil peke på, ikke er like utbredt i alle fagmiljø og langt mindre gjelder all forskning. Men siden jeg oppfatter de problemene jeg tar opp som problem for miljøet som helhet, har jeg bevisst unnlatt å henvise til konkrete populariserings- og forskningsarbeid - i denne omgang.

Den historiske bakgrunn:

Norsk utviklingsforsknings dominerende vitenskapsetikk og metodologi må sees på bakgrunn av feltets historie.

Norsk forskning om utviklingsland har svært korte aner. Forskning om den ikke-europeiske verden startet så å si fra bar bakke i 1960-årene. Feltet ble institusjonalisert i kjølvannet av bistandsepoken i norsk utenrikspolitikk. Av lett forståelige, og fullt legitime årsaker, argumenterte det voksende miljøet for at forskning kunne være nyttig for å bedre bistandspolitikken og utdype forståelsen for utvikling. Siden de etablerte vitenskapelige institusjonene neglisjerte ikke-europeiske studier,¹⁵ var det ved å kjøre fram den bistandsrelaterte nytten at forskningsfeltet kunne ekspandere. Siden DUH/NORAD satt på pengesekken, formulerte stadig flere forskere prosjekt med uttrykt bistandsrelevans.¹⁶ Det har ført til at den norske statens rolle og funksjon - som "agent of change" - har påvirket store deler av forskningsmiljøet.

ansvarlig for mine påstander her. Ihvertfall ikke de påstandene som måtte være gale.

¹⁵ For en relativt detaljert gjennomgang av ulike institusjoners finansiering av norsk utviklingsforskning, se T. Tvedt: "Norsk forskning og den tredje verden", i Forum for utviklingsstudier, nr 6-10, 1987.

¹⁶ Se T. Tvedt: "Development research at the crossroads", s.38, i K.H. Andersen, S. Bleken og T. Tvedt (red): Norwegian Development Research Catalogue 1987, Chr. Michelsen Institute, Bergen, 1987.

jøets valg av tematikk, valg av perspektiv, og har skapt et kontinuerlig press om å produsere forskningsresultater bistanden kan "handle" på grunnlag av. DUH's skiftende kriterier for relevans, og deres spesielle nytte-kriterier som målestokk på hva som er god eller dårlig forskning, har hatt en for svak motvekt i andre, og mer tradisjonelle innen-vitenskapelige normer og regler. Miljøet har av åpenbare institusjonelle og historiske årsaker vært usedvanlig sårbart for denne type ytre påvirkning, en påvirkning som i prinsippet og i andre situasjoner kan virke befruktende på et forskningsmiljø.

Utviklingsforskere har dannet en slags forskningsmessig subkultur, løsrevet fra de tradisjonelle fagmiljøene. Av mange årsaker ble de faglige båndene mellom utviklingsøkonomer og andre økonomer nærmest kuttet over; historikere med studiefelt i den ikke-vestlige verden ble ofte sett på som "eksotiske og spesielle" av det etablerte miljø, og mistet selv ikke sjelden kontakt med fagets teori- og metoddebatter, det samme skjedde med geografer, sosiologer og ikke minst naturvitere. Antropologi danner et unntak fra denne regelen, på grunn av disiplinens historie og tradisjonelle geografiske orientering (på den annen side er vel antropologi den disiplinen som mest aktivt og mest vellykket har argumentert for sin anvendbarhet i utviklings- og bistandsammenheng). Idealet om tverrfaglighet løsnet ytterligere på ankerfestet til de ulike disiplinens metode- og teoridebatt. Argumentasjonen for utviklingsforskning som en mulig tverrfaglig disiplin førte typisk nok til begrepet en "tilpasset metodologi", hvor kravene til metodisk rigiditet og nøyaktighet eksplisitt ble svekket. Konsekvensene av denne "utskillingen" fikk antageligvis mer vidtrekkende følger i Norge enn i mange andre europeiske land, fordi vi manglet sterke miljøer med "afrikanister" eller "orientalister" som basert på empirisk områdekunnskap og egne faglige tradisjoner kunne gitt feltet et annet ankerfeste.

Miljøet utviklet etterhvert en slags sosial gruppedannelse, noe som var naturlig og antageligvis også ønskelig. Det eksisterte en felles interesse i å påpeke betydningen av å øke den offentlige satsingen på forskning om den ikke-europeiske verden. I et land hvor forskningstradisjonen var ensidig nasjonalt orientert, var det også et sterkt behov for å utveksle erfaringer, kunnskap, identifikasjon av felles prosjekt etc. Opprettelsen av Norsk Forening for Utviklingsforskning i 1984 kan tolkes som et organisatorisk uttrykk for slike ideer. De samme tendensene la imidlertid på samme tid grunnlag for at miljøet ble kjennetegnet av et løst system av normer og verdier som er blitt brukt til å bedømme hverandre med. De dominerende normene synes ikke å ha vært objektivitet og intersubjektiv etterprøvbarehet o.l. I den grad det har vært snakket om objektivitet eller sannhet har det typisk nok ofte vært i hermetegn. Denne vage forankringen i strenge vitenskaps-tradisjoner har vært med på å legge grunnlaget for at utviklingsforskere har skrevet pamfletter og rapporter som neppe ville ha blitt godtatt på et faglig grunnlag innen noen disiplin, men som aksepteres som utviklingsforskning!¹⁷

1970- og begynnelsen av 1980-årene, da utviklingsforsker-miljøet ble landsomfattende, var samtidig det tiåret i Norgeshistorien hvor det akademiske miljø var preget av anti-imperialisme og "tredje verden" solidaritet. Det er hevet over tvil at mange av forskerne som ble tiltrukket av dette feltet, ble det mindre ut i fra vitenskapelig interesse enn av politiske og ideologiske motiv. Intensjonen var å forandre verden i tråd med politiske og ideologiske mål som var fastlagt på forhånd, ikke å fortolke den. Som vitenskapshistorien er full av eksempler på, fører ikke ønsket om å underordne vitenskapen et politisk prosjekt med

¹⁷ Mitt argument avhenger ikke av at utviklingsforskning nødvendigvis er mye verre enn annen norsk samfunnsvitenskapelig forskning. Mitt poeng er å prøve å peke på noen av de særegne årsakene til at vårt felt har de problemer det har.

nødvendighet til dårlig forskning eller uinteressant forskning. Engasjement kan ofte skjerpe synsevenen, dvs. en ser ting som ellers ville ha blitt oversett. Spørsmålet er, som jeg skal komme tilbake til, om dette engasjement hadde sin nødvendige parallell i iveren etter vitenskapelighet?

Den ekstreme nytteorienteringen - enten for bistanden, for "tre-dje verdens folk" eller som et ledd i politisk overbevisningsarbeid i Norge - vitner om et annet syn på forholdet mellom vitenskap og samfunn enn det mange andre vitenskapsmiljø har hatt som norm. Arne Næss har sagt: "Vitenskap skapes like så lite som katedraler ut fra nyttehensyn".¹⁸ Jon Elster formulerer seg litt annerledes: "Forskningens nytteverdi er et biprodukt av forsøket på å nå sann kunnskap, og den er *essensielt* (J.E's und.str.) et biprodukt, i den forstand at forskning gir mindre nytteverdi dersom den setter seg nytteverdi som mål".¹⁹ Implikasjonene av den dominerende utiliteristiske forskningsetikken for hele den vitenskapelige aktivitet er ikke blitt fokusert, problemet er at miljøets annerledeshet i denne forstand er ureflektert. En kan godt være uenig med Elster og Næss sitt postulat for vitenskapen generelt, og likevel frykte at deres tese ikke vil bli falsifisert ved en gjennomgang av norsk utviklingsforskning.

Kravet om vitenskapelighet kan lett bli, og har blitt, stilt i klemme på et forskningsområde hvor evaluering og pre-feasability studies har blitt big business. Vi er i den ganske unike situasjon at vi både kan bli rike og bereiste som eksperter og konsulenter. Anvendbarheten blir således avgjørende for inntjenings-evnen. På den ene siden kan det ikke være tvil om at den sikre viten er svært begrenset innen vårt studiefelt, grunnet data-

¹⁸ A. Næss: Logikk og metodelære, Oslo, 1966.

¹⁹ J. Elster: Grunnforskning i humanistiske fag, særtrykk av Det Norske Videnskaps-Akademis årbok, s. 29, Oslo, 1981.

problemer, kort forskningstradisjon, lite hypotesetesting og intern kritikk og debatt hvor holdbarheten av vitenskapelige resultater kan avgjøres og hvor teoretiske begrep finslipes. På den annen side vil rollen som "ekspert" eller "evaluator", tvinge fram konklusjoner og klare anbefalinger. Selve rollen medfører at forskeren for å overleve som ekspert ofte må overskride sin kompetanse, og dermed lett skyver seg inn under forskerkappens autoritet. Vitenskapsteoretikeren Poppers oppfordring om å opprettholde den strenge grensen mellom å erkjenne og å vurdere, mellom kjennsgjerninger og beslutninger, er spesielt viktig på vårt felt hvor slike rolleforskyvninger hører til dagens orden, og hvor gapet mellom kunnskapssituasjon og planleggingsbehov er større enn på mange andre felt. Det er derfor avgjørende at grensene for intersubjektiv erkjennelse anerkjennes. At dette helt fundamentale problem ikke har vært systematisk og grundig diskutert, er en viktig indikasjon på svakheter ved vårt miljø og vil føre til at vitenskapelige normer over tid undergraves. I den seinere tid har det blitt reist kritikk mot å drive evalueringsarbeid som sådant; at det ikke er forskning. Dette er å forveksle form med innhold. Etter min mening finnes det evalueringsrapporter som i kvalitet langt overgår en del luftige spekulasjoner innen det forfatterne gjerne kaller grunnforskning, til tross for at de første ofte representerer en tilpasning til praktisk-politiske krefter, men disse inngår i det minste i en kumulativ lærings- og forskningsprosess.

Opplysningskampanjer er det mange av innen vårt felt og det vil sikkert bli flere. Kommunikasjonsrevolusjonen vil øke tilgangen på informasjon om utviklingsland. Nettopp i en sann situasjon er det viktig at forskerne trekker et skarpt skille mellom forskerrollen og informasjonsarbeideres oppgaver, mellom å overbevise og å overtale. I enhver opplysningskampanje er det "gode budskap" som regel definert på forhånd. Da blir det problematisk å følge to hovedbud for forskeren:

1. Prøv alltid å finne alternative hypoteser.
2. Prøv alltid å motbevise enhver hypotese.²⁰

Men kanskje enda mer avgjørende for feltets utvikling er den avgjørende påvirkning den mottok fra den anti-positivistiske, vitenskapsfilosofiske vind som blåste over norske samfunnsvitenskapelige institutt på 1970-tallet, nettopp da utviklingsforskningen ble etablert som et eget forskningsfelt. Frankfurter-skolen og den marxistiske vitenskapskritikken viste hvordan sosiale og historiske forutsetninger påvirker forskningen, at interesser, ideer og forskerens erfaring vil influere utvalget av kilder, hvordan fakta blir presentert og hva den endelige framstillingen legger vekt på. Ren objektivitet var umulig og heller ikke ønskelig, vitenskapen skulle politiseres, bli del av et emansipatorisk prosjekt. Innen utviklingsforskningstiljøet ble denne vitenskapskritikken av mange oppfattet ikke bare som en avvisning av at verdinøytralitet var mulig, men den fremmet subjektivisme som et ideal. Forskningen ble rett og slett omgjort til en fortsettelse av politikken med andre midler. Objektivitet og inter-subjektiv etterprøvbarehet ble for mange av oss ikke lenger et ideal, forskjellen mellom etablert kunnskap og luftige spekulasjoner ble følgelig tildekket.

Av mange historiske årsaker har utviklingsproblemet i utviklingslandene vært sterkt ideologisert og politisert. De såkalte "paradigmene": avhengighetsteorien og moderniseringsteorien, eller "Afrika i krise" og "markedstilpasning" er ikke bare å velge utviklingsvei - det er et spørsmål som blir sett på som å

²⁰ Se K. Elgmork, Vitenskapelig metode, Universitetsforlaget, Oslo, 1985.

ta politisk side mellom de fattige og rike, mellom det tredje verden og imperialismen etc. Ideologiene lever altså i beste velgående.

Samvirket mellom disse faktorene tror jeg er årsaken til at påstanden om at utviklingsforskningen ikke har utviklet seg som normale vitenskaper gjør, med en kumulativ kunnskapsutvikling på veldefinert faglig grunn, har mye for seg. Den har "vegetert på politiske og ideologiske konjunkturer".²¹ Det er åpenbart at i stedet for å stå på kritisk avstand til stridende og populære teorier, så har forskningsmiljøet nærmest vært en barometer på disse. Men utviklingsforskning må vel ikke forbli "en slags mellomting mellom et ideologisk program og et fagforeningsspørsmål".²²

Finnes det en jesuittisk forskningsmoral?

Universitetet i Bergen hadde nylig besøk av en forsker fra FNs statistiske kontor. Hun snakket om nye trender i kvinnes situasjon i utviklingslandene. Hun medgav at en ikke visste om dataene var sannferdige, holdbare eller hvor stor sannsynligheten var for at tallene stort sett var riktige. På spørsmål svarte hun at dette var et anerkjent problem, men at tallene de publiserte kunne hjelpe kvinnegrupper i deres kamp i de forskjellige land. Altså: en bevisst binding av teorivalg og datapresentasjon

²¹ Ø. Østerud: Det moderne statssystem og andre politisk-historiske studier, 119, Gyldendal forlag, Oslo, 1987

²² S.s.

ut i fra forskerens personlige oppfatning av politisk hensiktsmessighet.

Sammenlikn det med en annen vitenskapsetisk holdning: Norske skogforskere har blitt kritisert fordi de ikke har "klart" å påvise effekten av surt nedbør på skogsdødeligheten. Den kritikken disse vitenskapsmennene ble møtt med fra miljøbevegelsen for å være en bremsekloss for miljøkampen er irrelevant. Personlig kan de godt være like opptatt av miljøbevaring som hvilken som helst Bellona-aktivist, men ved å insistere på at de ennå ikke vet nok, har de demonstrert en forskjell mellom politikk og vitenskap, mellom å skjele til "hensiktsmessighet" og å prøve å opprettholde idealet om ærlighet og sannhet.

Viktige deler av utviklingsforskningsmiljøet følger den samme praksis som FN-forskeren. Det sjongleres med statistikk i mobiliseringsøyemed, negative fakta om politiske retninger en støtter blir fortiet (av solidaritetshensyn?), data samles for å underbygge endringsforslag av bistandsprosjekter etc. I 1986, etter et tiår hvor det typiske var at politikk og vitenskap systematisk ble blandet sammen, uten at det ble diskutert hvilke konsekvenser dette fikk for de almennvitenskapelige normene om objektivitet, sannhet, ærlighet og intersubjektiv etterprøvbare, ble det i NFU-sammenheng reist krav om å styrke forholdet mellom forskning og politisk aktivisme.²³ Dvs. det var et krav om mer av det samme.

Min parole er ikke: tilbake til elfenbenstårnet. Løsningen på dilemmaet ligger ikke i å redde sin vitenskapelige ære eller ærbarhet ved å flykte inn i en forskningsverden hvor resultatene er vitenskapelig uanfektelig, men til gjengjeld kanskje også begresede og uinteressante. Selv om pluralismen i miljøet nok

²³ Se NFU's Newsletter, 3, 1986.

hadde tjent på at flere kunne forfølge egne lyster og intellektuell nysjerrighet uten å skjele til "relevans" og politisk funksjon. Enn videre er det trangt om plassen i elfenbenstårnet. Store deler av forskningsmiljøet vil derfor hele tiden befinne seg i spenningsfeltet mellom politikk og vitenskap, mellom bruker-behov og forskningens integritet. Min parole er heller ikke: ned med engasjementet. Tvert om: Nå har det vært en periode hvor oppdragsforskning og forskningsprogram uttenkt av forskningsbyråkrater basert på "dagens" relevanskrav, har fått stadig større tyngde. Til dels bidrar forskningen med å legitimere disse motesvingningene. I en slik situasjon kan det være viktig om forskningen skal bevare sin kritiske funksjon, at forskerne sta forfølger egne verdier for valg av prosjekt og perspektiv. Det er heller ikke et spørsmål om å rangere ulike forskningsformer, dvs. at grunnforskning pr. definisjon er "bedre" enn anvendt forskning, at forskerinitierte prosjekt av seg selv er viktigere enn byråkrat-initierte prosjekt eller at aksjonsforskning er annenrangs i forhold til teoriutvikling. Den historiske arv som tynger utviklingsforskningsmiljøet, som har fått ny næring av post-modernismen, er en forskning hvor prosessen er redusert til en illustrasjon av apriori valgte standpunkter.

Internasjonalt går det tyve på dusinet av bøker om utviklingsstrategi, utviklingsteori etc. hvor svorne tilhengere av ulike retninger krangler med hverandre, men uten at den samlede mengden sikker og sann kunnskap økes. Virkeligheten er i bunn og grunn irrelevant, uten som manipulerbar masse, i forskerens dårlig skjulte ideologiske korstog. Som FN-arbeider i Sør-Sudan møtte jeg to konsulenter som begge produserte viktige planleggingsdokumenter for regjering og hjelpeorganisasjoner. Den ene sverget til markedets velsignelse, den andre var mer tilhenger av grunnbehovsstrategien og statlig intervensjon. Ingen av dem hadde spesielt greie på Sør-Sudan, den ene visste sågar ikke mer om områdets historie, økonomi og sosiale forhold enn en velinfor-

mert amerikansk tidsskriftsleser, før han dumpet ned for en tre-fire ukers survey. Rapportene konkluderte naturlig nok svært forskjellig, men hvilken rolle spilte den Sør-Sudanesiske virkeligheten for disse forskjellene? I Norge har miljøet akseptert ideologiske elementer i betydningen kollektive illusjoner, for å hente et begrep fra den franske historikeren Marc Bloch. En ikke liten del av forskningen har som mål å illustrere riktigheten av ulike dogmer. Noen av de mest kjente er at "dersom de fattigste ikke fokuseres som målgruppe, vil det ikke skje noen økonomisk og sosial utvikling", "dersom kvinner ikke blir fokusert som mottakergruppe, vil deres situasjon forverres", "kolonitiden underutviklet Den Tredje Verden" etc. Snart vil mange prosjekt illustrere det riktige og nødvendige i Gro-kommisjonens definisjon av bærekraftig utvikling. Jeg tror mange pampfletter, rapporter og studier faller i den fellen den britiske historikeren Eric Hobsbawm advarte sine marxistiske meningsfeller mot: Siden de er så sikker i sannheten av sin egen tese - dens politiske så vel som historiske sannhet - finnes det en fristelse til å fremme argumenter "designed a posteriori to confirm what we already knew to be necessarily correct".²⁴ Teoriene har ikke blitt sett på, slik Bloch hevdet er det optimalt ønskelige og teoriens eneste funksjon; å hjelpe forskeren til å lete etter nye kilder, nye angrepsmetoder, nye sammenhenger som kunne forklare komplekse sosiale relasjoner. Teoriene eller de mer begrensede forklaringene, er noe som forskningen skulle bekrefte, fordi de var mest i overenstemmelse med det som ble vurdert å være i utviklingslandenes, bistandens eller en politisk bevegelses interesser. David Lande's kommentar om økonomisk historie passer utmerket på denne tendensen i utviklingsforskningsmiljøet: "Mye av den økonomiske historien, med dens abstraksjoner fra den komplekse virkeligheten, dens tillempling av handling til teorien

²⁴ E. Hobsbawm: *The Historians Group of the Communist Party*, i M. Comforth (red.): *Rebels and Their Causes: Essays in Honor of A.L. Merton*, s. 31, London, 1971

istedenfor teorien til handlingene ... er en øksersis i å knytte sammen snarere enn å se folk hele"²⁵

Det er selvsagt uungåelig at valg av tema blir farget av forskerens konseptuelle bakgrunnshorisont. Forskeren vil i tråd med sitt perspektiv "velge sine fakta",²⁶ og etablere dem i samband med den valgte forklaringsmodellen. Å se er å anvende begrep. Men det er en ting å insistere på at ren verdinøytralitet er umulig eller ikke ønskelig, noe annet er det når forskere bruker vitenskapens (fortsatte) autoritet til å legitimere standpunktene til et parti, en solidaritetsbevegelse en kommisjon, etc. Å hevde at nøytralitet er umulig betyr ikke at metodologisk objektivitet, redelighet og sannhet er et irrelevant ideal. Jeg vil heller si tvert om. Subjektivitet i utgangspunktet må forankres i intersubjektivitet. Hvis man ikke gjør det, hvordan kan da man da fra et forskningsståsted på prinsipielt grunnlag kritisere de kinesiske partihistorikerne som retusjerer vekk både Lin Bia og 4-banden?

For et forskningsmiljø som studerer andre kulturer enn vår egen, er taktikken med å forsvare subjektivitet bare en er eksplisitt, spesielt uakseptabelt. Det er jo bare å skyve ansvaret for å etablere graden av objektivitet og etterprøvbarehet over på leseren. Satt på spissen, men med logisk konsekvens: Europaisk etnosentrisme er ok., bare den er eksplisitt. Eller omvendt: En omskriving av historien sett gjennom funadmentalistiske islamske briller er akseptabelt, bare det er eksplisitt. Selvsagt klarer ingen av oss fullstendig å gå ut av vårt europeiske skinn, kanskje på samme måte som det er vanskelig å unngå at nåtidens

²⁵ David Landes: "On Avoiding Babel", i *Journal of Economic History*, March 1978, s. 10.

²⁶ E.H. Carr: *What is history*, Macmillan, London, 1961.

perspektiver koloniserer historikerens analyser av middeldalderen. Men i den grad forskningen tar sikte på å studere aktører fra andre kulturer må målet være å redusere denne biasen så mye som mulig, dvs. den virkeligheten en nordmann beskriver og analyserer i Upper Nile Province må også i prinsippet kunne aksepteres som en del av virkeligheten av en Dinka, så vel som av en arabisk handlesmann. Sentralt i all vitenskapelig metodelære står sannhetsverdi-normene, dvs. "de normene som nærmere angir hva sannhetsforpliktelsen går ut på".²⁷ Kulturelle verdier er relative, sannheten er det ikke. "Sannhet er sannhet for alle".²⁸ Eller som Popper sier: "Sannheten er ikke relativ. Hvis en påstand er sann, er den sann for alltid". Vi trenger et begrep om sannhet som noe som er avhengig av fakta, som noe som er utenom menneskelig kontroll, ikke-manipulerbart. Idealet om sannhet bør fastholdes selv om det ikke er absolutt oppnåelig, fordi selve forsøket på å etterleve det utgjør et viktig middel for å fremme et framskritt i erkjennelse. Fjernens begrensingen blir jo forskeren i prinsippet gitt makt til å endre og omforme den eksisterende verden i sitt bilde. Det blir ikke bare lenger et spørsmål om å akseptere at forskeren "velger sine fakta", men fakta eksisterer ikke uavhengig av det enkelte menneskes bevissthet eller kulturs perspepsjoner. Det som framstilles som sant kan følgelig framstilles som sant ut i fra den forventede effekt det viil få for forskerens videre, ikke-vitenskapelige prosjekt.

Frankfurter-skolen ville ha en samfunnsvitenskap som var bevisst politisk-emansipatorisk. En slik vitenskapsnorm på vårt felt skaper åpenbare dilemma. Hva er det frie samfunn i utviklings-

²⁷ K. Tranøy: Vitenskap - samfunnsmakt og livsform, s 86, Universitetsforlaget, Oslo, 1986.

²⁸ O. Dahl: Problemer i historiens teori, s.66, Universitetsforlaget, Oslo, 1986.

landene, dvs. hvilke prosesser skal forskningen frigjøre? Er det en islamsk revolusjon og et islamsk demokrati, i Mawdudi's eller Khomeiny's forstand, som åpent fornekte verdien av sentrale vestlige ideer? I Afrika - er det en sterkere svart kapitalisme som kan bryte ned den tradisjonelle afrikanske affeksjonsøkonomien, som enkelte hevder er det viktigste utviklingshinder? Problemet er jo at fundamentale spørsmål som 'hva er utvikling' og 'hva er frigjøring' i vel 100 utviklingsland på ingen måte er "avklart", ikke en gang i den forstand som lærerne på filosofisk institutt i Frankfurt avklarte hva emansipasjon skulle være for Tysklands eller Vest-Europas folk. Å forske ut i fra de fattiges eller berørtes interesser er en skinnløsning, som stort sett har gitt grønt lys til forskernes egne fordommer eller holdninger.²⁹

I en situasjon hvor kravet til teoretisk og ideologisk rigiditet synes å ha vært sterkere enn kravet til metodisk rigiditet og analytisk klarhet og logikk, er det naturlig at ikke-vitenskapelige kriterier, som brukerrelevans og politisk funksjon, ble viktige. Forskningsresultater har blitt vurdert ut i fra deres opphav, framfor etter deres holdbarhet og sannhet. En internasjonal retning innenfor antropologien på 1970-tallet f.eks. forkastet de britiske koloniale antropologenes bidrag på grunn av forskernes bakgrunn og forskningens tilknytning til kolonialadministrasjonen. I Norge har det de siste årene vært ganske vanlig at påstander om kolonialistisk utvikling av koloniene, ofte for-

²⁹ I den innflytelsesrike innstillingen Forskning for utvikling, en innstilling utgitt av U-landsforskningsutredningen, Utbildningsdepartementet, Stockholm, 1973, blir dette kravet gjort bindende for svensk utviklingsforskning: "man ... (må)... definere utvikling som en forandring bort fra underutviklingens tilstand i en retning som er ønsket av de som først og fremst påvirkes av forandringen. En verdirelevant utviklingsforskning kan defineres utifra dette grunnsynet som en forskning som klargjør underutviklingens innhold og avdekker hva som er utviklingshinder. Forskningen er relevant i den grad den lever opp til dette krav" (s.31).

mulert av pro-kolonialistiske forskere, blir neglisjert uavhengig av dataenes og tolkningenes holdbarhet. I prinsippet er det på samme måte som da skolebøkene skjønnmalte imperialismen, og dermed så bort i fra holdbare forskningsresultater foretatt under innflytelse av leninistiske perspektiv. "Pedagogiske" hensyn eller politiske hensyn gjør det stadig vekk mulig å popularisere teser som forskningen for lenge siden har falsifisert.

Ideologiene er langt fra er døde i u-landssammenheng. Samtidig finnes det dype kulturelle og historiske motsetninger mellom forskere fra ulike land og stridende etniske og religiøse grupper, forskere fra tidligere kolonimakter og forskere i tidligere kolonier, forskere fra USA og forskere fra Sovjet, som er aktive på det samme tema (slik sett er situasjonen svært forskjellig fra forskning foretatt av nordmenn i Norge). Det skaper stadig næring til tendensen om å vurdere forskningsverdi ut i fra forskerens politiske, ideologiske eller sågar etniske ståsted.

Vitenskapelige normer om objektivitet og intersubjektiv etterprøvbarehet ville derfor også kunne ha en didaktisk funskjon. I mange utviklingsland er samfunnsforskningen spesielt preget av sterk ideologisering og politisering. I den grad norske forskere er involvert i forskningssamarbeid er det jo nettopp på det vitenskapsetiske og metodologiske feltet vi har mest å tilby. Vestens generelle vitenskapshistorie har skapt unike forutsetninger for det - vi må bare koble oss på denne tradisjonens mest positive sider.

En slik forskningsetikk gjør at forskningen ikke bare bør legitimeres gjennom sine mer eller mindre anvendbare resultat. Når regjeringen i stortingsmeldingen om utviklingsforskning bare argumenter for forskningens nytteverdi i et slikt perspektiv reduseres dens rolle, og dermed kan dens svakhet forsterkes.

Forskningen om utviklingsproblem kan ha en kulturell verdi i seg selv som prosess, om den gjennom idealer som saklighet, redelighet og kritisk tenkning kan danne en motvekt til det overforenklete og sjablongmessige synet på den ikke-europeiske verden som har vært et vedvarende trekk ved europeisk og ikke minst, norsk kultur.

Kilde og data-problem:

Mengden holdbare data om økonomiske, politiske, kulturelle og ressursmessige forhold i mange (men langt fra alle) av utviklingslandene er ytterst beskjeden. Hvis en skulle samle bare de vitenskapelige funnene som det vitenskapelige samfunn kunne enes om var holdbare, dvs. som hadde bestått alvorlige falsifiseringsframstøt, ville arkivskuffene bli få. Dette er et av vårt forskningsfelts absolutt viktigste kjennetegn. Til tross for dette - eller kanskje på grunn av dette - er de overgripende teorier, de brede sammenlikningene mellom land og kontinenter, de korte formuleringer et annet av feltets kjennetegn. Det er også et felt hvor det er mulig på bakgrunn av jordbruksstudier i en region av et afrikansk land å gi ut en bok med undertittel "Third World agriculture"! Alt synes mulig, fordi vanlige metoderegler ikke blir oppfattet som ufravikelige normer. Analyser av og valg av utviklingsstrategier er selvsagt ikke bare eller først og fremst et spørsmål om sikre data, om fakta, men uten sikre data kan ikke spørsmålene besvares.

Antropologen Polly Hill gir en ypperlig og drepande kritikk av Verdensbankens data og bruken av dem til å analysere og predisere

globale og kontinentale utviklingstrekk.³⁰ Spørsmålene om nytten av slike data for komparasjon og analyse av langtids-trender er en gammel debatt innen de ulike disiplinene. Det spesielle med Hills bok er at den bl.a. tar for seg Berg-rapporten fra 1981,³¹ og tilsvarende rapporter som i Norge fortsatt blir utnyttet relativt ukritisk. Hill mener at Berg-rapporten er typisk for tendensen til å basere omfattende diskusjoner på offisiell statistikk som innrømmes å være i høyeste grad av tvilsom kvalitet. Ett av hovedpoengene i kapitlet om jordbruk er at at "vekstraten i jordbruksproduksjonen begynte å falle (i de foregående to tiår) og i 1970-årene, og den var den mindre enn befolkningsutviklingen nesten overalt"; "matproduksjonen pr. innbygger stagnerte i beste fall i 1960-årene og falt i 1970-årene".³² Hill argumenterer overbevisende for at Verdensbanken konkluderer på basis av et datamateriale som ikke gir holdbart grunnlag for å kunne påpeke slike generelle tendenser. Konkret viser hun til Nigeria og Vest-Afrika, og gir eksempler på problem med folketelling, estimering av matproduksjon, problemet med å bruke import av korn som en variabel etc. Jeg kan vise til Sør-Sudan. Der ble det aldri i 1960, -70 eller -80-årene foretatt en kartlegging av total matproduksjon som kunne danne basis for trend-analyser.

I tillegg til selve datainnsamlingsproblemene kommer det faktum at både befolkningers størrelse og sammensetning (pga. den etniske aritmetikken - jfr. f.eks. Libanon og Nigeria) og matproduksjon (jfr. tall for kinesisk landbruk fra 1960- og 1970-årene

³⁰ P. Hill: *Development Economics on Trial, The Anthropological Case for a Prosecution*,

³¹ Rapporten er offisielt kjent som *Accelerated Development in Sub-Saharan Africa: An Agenda for Action* (1981)

³² The World Bank: *Accelerated Development in Sub-Saharan Africa: An Agenda for Action*, s. 45, 1981, sitert i P. Hill: *Development Economics on Trial. The Anthropological Case for a Prosecution*, s. 49, Cambridge University Press, London, 1986.

som ble publisert under kulturrevolusjon og under Deng) for regjeringene ofte er viktigere som politiske variable enn som økonomiske variable.

Folketelling er vanskelig overalt, men det er spesielt vanskelig i Afrika pga. kommunikasjonsproblemer, statens administrative og finansielle svakhet etc. For å ta ett eksempel: I 1983 slo UNHCR og den sudanesiske regjering fast at det på Østbanken av Nilen bodde vel 80 000 ugandiske flyktninger i flytningeleire. Tallet var i følge rapporter basert på en folketelling, og ble følgelig overalt gjengitt som det offisielle. korrekte tall. Tvil ble reist om tallet var rett. I 1984 foretok Kirkens Nødhjelp og UNHCR en ny telling: resultatet ble 34 000. Befolkningen ble altså i ett slag redusert med mer enn 50 prosent. Tallet ble ikke akseptert. Derfor tok UNHCR, som jeg arbeidet for, initiativ til enda en folketelling. Den konkluderte med at tallet var nærmere 33 000 enn 34 000.

Min påstand er altså at vi står overfor en situasjon hvor mye av dataene ikke er til å stole på. La meg ta en parallell: To Sahara-vandrere ser en oase. Siden vi vet at det finnes luftspeilinger, vil en uavhengig observatør ikke godta deres observasjon før den er sammenholdt med en faktisk analyse av stedet selv. At forskere i Verdensbanken, FN og Norge stadig vekk kommer med nye, ganske like og imponerende oversikter over utvikling av BNP pr. innbygger, indekser for fysisk livskvalitet, indeks for matvareproduksjon pr. innbygger og til og med bruker slike tall til å sammenlikne og vurdere helt ulike lands menneskerettighetsituasjon f.eks., skaper over tid det inntrykket at virkeligheten beskrives av disse statiske oversiktene. Men selv ett hundre sekundærkilder kan ikke brukes til å støtte opp om hverandre når de lider av de samme grunnleggende metodologiske svakhetene. At statistiske serier viser konsistente trender og sammenhenger er heller ikke i seg selv noe bevis, siden den

statistiske "kokekunsten" nettopp ofte har som mål å beskrive slike trender. Jeg er enig med Hill: Påstander om at tallene tross alle deres svakheter ihvertfall indikerer grove utviklings-trekk, må behandles med den ytterste skepsis, inntil de viktigste metodologiske fallgrubene er tettet igjen.

Datarevolusjonen kan føre til enda mer sofistikerte analyser og modeller, basert på stadig mer tvilsomme grunnlagsdata, pga. svekkede statsapparat og sammenbrudd i mange administrative institusjoner, spesielt i deler av Afrika. Dermed vil generaliseringer og komparasjon mellom land og kontinent kunne bli en enda mer tvilsom affære enn det har vært, ikke minst fordi den stadig mer ujamne utvikling i utviklingslandenes administrative kapasitet vil skape datagrunnlag som ikke er sammenliknbare.

Men vårt forskningsfelt har også en annen særegenhet som bør egnes mer oppmerksomhet, og som gjelder fler enn de av oss som operer med omfattende økonomiske og politiks generaliseringer. Utviklingsforskning stiller større krav til forskerens personlige ærlighet som forsker, dvs. til han/huns evne og vilje til å følge den kanskje mest grunnleggende, men mest vanskelige vitenskapstiske norm. Det er fundamentale praktiske forskjeller i muligheten for kontroll og etterprøvbarhet mellom det å forske, la oss si i forhold mellom produksjon og økologi på Herøya og arbeidere ved Hydros syn på Bellona og forhold mellom kanalteknologi og kvegdrift og Dinkaenes holdning og reaksjon på Jonglei kanalen. Gjennom hele prosessen vet en Hydro-forsker at både forskningsobjektene og storsamfunnet kan arrestere ham for feil og unøyaktigheter, for lettvinte generaliseringer etc. Halvnomadene langs Nilen vil antageligvis aldri lese forskningsrapporten, evnt. kritikk vil langt mindre nå fram til det akademiske miljø i Norge som avgjør forskerkarrieren, og det nasjonale forskningsmiljøet i Sudan er heller ikke oftest noe korrektiv fordi de fleste akademikere i Khartoum skyr sump-området som de skyr landsbygda

generelt. Denne særegne situasjonen, som blir forsterket av at miljøet innen de ulike disiplinene og feltet totalt er så lite i Norge, dvs. at sjansen for at noen annen norsk forsker skal følge i ens fotspor i løpet av ens levetid er minimal, skaper et materielt grunnlag for at det er lettere å slippe unna med "lettvinde løsninger", "hvite løgner" og i verste fall regelrett juks.

Før var det mulig å hevde at vitenskapsfolk var den sunneste gruppe intellektuelle, skapt så og si av den moralske komponent i selve vitenskapens kjerne. Nyere skandaler og litteratur gjør at dette idylliske bildet ikke kan opprettholdes.³³ Dette er ytterligere en grunn til at spørsmål om yrkesetikk, om vitenskapelig holdbarhet og ærlighet, bør diskuteres igjen og igjen innenfor vårt miljø. Til syvende og sist vil jo grunnlaget for kommunikasjon og intersubjektivitet være forestillingen om forskningssamfunnets aksept av ærlighet, redelighet og objektivitet som fundamentale normer.

Problemet med tid

Sosiologen Robert Nisbet hevder at ingen feil er større i sosiologiske studier av sosial endring enn den utbredte neglisjeringen av tidsdimensjonen.³⁴ Jeg kan ikke uttale meg om hans sammenfatning er rett generelt, derimot er jeg ganske sikker på at hans beskrivelse passer svært godt på norsk utviklingsforskning. Til forskjell fra en del andre land har verken historisk sosiologi,

³³ Se f.eks. G. Dworkin: *Fraud and Science*, 1983. (Sjekk utgiversted på nytt.)

³⁴ Se R. Nisbet:, 1.

historisk orienterte økonomer eller historikere på avgjørende måte påvirket forskningens nysjerrighetsorientering eller metodologi, og antropologiens forsknings-"program" i Norge gjennom sin vekt på synkrone komparative studier kan noe ensidig karakteriseres ved dens front mot historisk orientert antropologi internasjonalt.

Dette er ikke bare et spørsmål om at tidsbegrepet ikke problematiseres; at det er ulike oppfatninger av tid i ulike sivilisasjoner; at det er ulike oppfatninger av tid innenfor den samme kulturen (bistandsstyrte utviklingsprosesser foregår f.eks. innenfor en tidsforståelse hvor rapporteringsrutinene til de ulike bistandsorganisasjonene blir bestemmende for oppfatninger av takten i et samfunns utvikling) og at man kan snakke om ulike tidsformer (jfr. Levi-Strauss mikro-tid/makro-tider og F.Braudels struktur, konjunktur og begivenhetshistorie). Det er heller ikke bare et spørsmål om det korte tidsperspektivet som preger forskningen om utviklingsproblem, og som dels henger sammen med en grunnleggende forestilling om at utvikling og sosial endring og transformasjon er menneskesamfunnets naturlige tilstand. (Dvs: det overgripende perspektiv blir hvorfor f.eks. det tropiske Afrika ikke har utviklet seg raskere, istedenfor å søke forklaringer på at det tropiske Afrika i løpet av de siste hundre årene har gjennomgått mer omfattende endringer enn det gjorde på de foregående århundrene. Den begrensede tidshorisonten får som implisitt, ofte ureflektert, konsekvens at det globale problemet med hensyn på utvikling blir å forstå de ikke-europeiske områdenes relative stagnasjon, istedenfor f.eks. den europeiske verdens helt unike revolusjonære endringer.) Svært mye av norsk utviklingsforskning er basert på den aprioriske forestilling at førkoloniale hendelser og strukturer ikke lenger øver fundamental innflytelse på dagens utviklingsprosesser, at underutviklingen ble skapt av kolonitida og at perioden etter selvstendigheten er den perioden hvor historiens mening så og si skal realiseres og

den tredje verdens potensiale endelig kan virkeliggjøres, bare (de oftest) eksterne utviklingsbarrierene fjernes.

Neglisjeringen av tidsdimensjonen fører ofte til studier av generelle og almenne "barriers to development" eller modeller på almenne tilpasninger til økonomiske muligheter, som om sosial endring og transformasjon ligger nedfelt, som frø som venter på å spire, i sosiale strukturer.³⁵ Endringsprosesser, som alltid i prinsippet er en konkret hendelse som kan bestemmes til et punkt i tidsforløpet og i en bestemt rekkefølge i forhold til andre hendinger, og hvor en eller flere personer er aktører, blir sjelden forsket på. Resultatet er at kompleksiteten i sosiale endringsprosess blir trivialisert.

I dag er det å slå inn åpne dører å peke på mangelen på institusjonell læring og den korte hukommelsen innen bistandsarbeidet.³⁶ Erfaringer som ble vunnet under den forrige tørkekatastrofen i SAHEL-området synes i stor grad å være glemt 10 år senere. Hjulet blir oppfunnet på nytt og på nytt, og bare gudene synes å vite om det siste er bedre å "kjøre med" enn det forrige. Mitt poeng er at utviklingsforskningen lider av den samme sykdom.

La meg ta to eksempler som kan vise konkret hva jeg mener:

Nå foregår det, etter min mening, en ørkesløs debatt om i hvilken grad katastrofen i Afrika i begynnelsen av 1980-årene skyldes naturen eller mennesket, klima eller politikken. Forsidetittelen "Sult - skapt av politikere" på Nord/Sør utvikling, nr. 1, 1988

³⁵ For en kort introduksjon til slike problemstillinger, se R. Nisbet, *Problems of Social Change*, 26 ff, Oxford, 1972.

³⁶ For drøftelse av dette problemet, se R. Cassen and Associates: *Does Aid Work*, Clarendon Press, Oxford, 1986.

er typisk for den norske debatten, og er en gjenklang av den polpulariseringsvirksomheten forskere har bedrevet. I Norge er det mest vanlig å hevde at krisen skyldes mennesket, dvs elitens politikk med å fortsette den neglisjering og underutvikling av jordbruket som ble grunnlagt under kolonitida og den negative innflytelsen fra det kapitalistiske verdensmarkedet. Den logiske forlengelsen av dette argumentet er enten at tørkekatastrofer er noe nytt i Afrikas historie, at de afrikanske ledere er spesielt kyniske eller at verdenskapitalismen, bistanden eller andre eksterne krefter har skylda. Men til og med i Mengistus etiopiske militærdiktatur er det meningsløst og a-historisk og hevde at sulten er skapt av politikerne, i prinsippet på samme måte som det er meningsløst å påstå at politikerne har skylden for de stadige sultkatastrofene blant toposaene i Sør-Sudan. Tilbakevendende tørkekatastrofer er en integrert del av Etiopias og Sør-Sudans historie, i adskillig større grad enn strukturkriser er en integrert del av den vestlige kapitalismens historie. Glemte er Bibelens sannferdige myter om de sju magre og feite år i Nildalen. Oversett er nærmest sammenhengende rekker med meteorologiske data fra 600 år f.Kr som viser de enorme fluktuasjonene i nedbør på det etiopiske høysletten og ved de sentral-afrikanske sjøene. De forferdelige tørkekatastrofene som rammet både Sudan og Etiopia i tida rett før kolonimaktens inntog eksisterer ikke i bildet. Med et slikt perspektiv, påvirket av den korte tids-horisonten, blir jo også Europas historie ubegripelig. Var hungerskatastrofene i det før-industrielle England, i Irland under potetsjuken på 1840-tallet og barkebrød-årene i norsk historie også politikernes feil, eller hadde den større effekten av klimatiske endringer på den tidens Europa også sammenheng med sårbare selvbergingsøkonomier, slik E. Hobsbawn hevder? Konsekvensen er at et ytterst komplisert problem blir redusert til en enkel formel og blir omgjort til et politisk-moralsk spørsmål. Rådende dogmatikk og neglisjering av å studere endringsprosesser i tid og rom gjør det unødvendig å analysere det konkrete forhold

mellom politikk og klima som varierer fra sultkatastrofe til sultkatastrofe. I stedet kan forskerne framstå som moderne bedrevitende etterfølgere av Oraklet i Delfi.

Neglisjeringen av tidsdimensjonen har også en mer triviell, men ikke mindre viktig konsekvens: F.eks. i Afrika hvor data-tilgang og data-kvalitet er et dominerende problem, oppsøkes ikke data, rapporter og bøker fra kolonitida.³⁷ Forskere og konsulenter fremmer løsninger m.h.p. utviklingsprosjekt, institusjonsbygging, brønnboring og integrerte landsbygdprosjekter som om det ikke finnes tidligere erfaringer. I Kenya og Sudan blir det foretatt såkalte "pre-feasability studies" mhp. jordbruk og fiske uten å studere tabellene over nedbørsfluktuasjoner fra de over 2000 målesatsjonene britene hadde opprettet i området allerede i 1920-årenene. Prosjekt som tar sikte på å øke dyrkingen av kassava og søtpoteter i Sør-Sudan blir fremmet uten å studere britenes erfaringer, forskning om ørkenspredning og ørkenbekjempelse tar ikke hensyn til den koloniale statens langvarige erfaringer med de samme problem osv. Eksemplene kunne forfleres, omtrent i samme antall som det er "pre-feasability studies".

Hvis det er rett å snakke om en generell historieløshet i 1980-årenes Norge, er det fullt ut forsvarlig å snakke om en ekstrem 'presentmindedness' innen utviklingsforskningen hvor ideologiske og politiske strømninger har skapt et nærmest vanntett skott mellom mellom kolonitiden, det som var før kolonitiden - og nåtiden. Afrika gjenoppstår som et *tabula rasa*. Populære titler som "Afrika i krise", og den salongfahige pessimismen som i en fundamental grad preger miljøets konseptuelle bakgrunnshorisont bunner i en tidshorisont på noen få år, til vanlig høyden ti år og ytterst sjelden hele perioden med formell nasjonal selv-

³⁷ Se f.eks. T.Tvedt: "The Colonial officer and the aid consultant - a case study", i NFU First Annual Conference Proceedings: Research, aid and development, Bergen, 1984.

stendighet. Mens Verdensbankens data aksepteres som uproblematisk, blir f.eks. lett tilgjengelige data av samme karakter, som Mitchells historiske statistikk for Afrika, ikke konsultert. Data som ved å delvis dekke en hundreårsperiode antyder helt andre utviklingstrender.

Når denne fortiden blir brakt inn i bildet, er det sjelden for å forsøke å forstå tidligere aktørers totale "problemssituasjon" (Popper) utifra deres samtid muligheter og begrensinger, dvs. basert på forestillingen om at at fortiden er ugjenkallelig fortid. I stedet blir fortiden utnyttet som arena for å belegge forskerens standpunkt i dag. Forskningen omgjøres til domstoler med våre europeiske fedre og bestefedre og elitene i utviklingslandene på tiltalebenken, og "våre" verdipreferanser blir gitt tilbakevirkende kraft og et globalt anvendelsesområde. Hvor mange analyser av koloniadministrasjon og bistandsprosjekter faller ikke i denne fellen med å ganske enkelt måle konsekvensene av deres handlinger på grunnlag av herskende motestrømninger i dag! Dette reduserer selvsagt den muligheten som tross alt finnes for å lære av historisk erfaring og av kompleksiteten i sosial endring, som på sin side side gjør det vanskeligere å forstå utviklingsproblem i vår egen samtid.

1. It is difficult to ascertain the actual number of the Bukusu as they are registered only as Luhya in population censuses. They, however, may constitute up to one third of the Luhya population of 2,119,708 registered in the 1979 population census, and a similar proportion of the 557,176 Luhya who lived outside Western Province at the time (Kenya population Census 1979).

Appendiks I

PROGRAM

TORS DAG 5. MAI

12.00 -14.00	Registrering av deltakere. Foajéen ISV/ISL
14.00	Åpning av NFU's 5. årskonferanse og årsmøte. Leder av NFU Arne Tostensen og Representant for Arrangementskomiteen i Tromsø.
14.15	"Er formidling av utviklingsforskning nødvendig?" - Siri Gerrard, Rådet for Samfunnsvitenskapelig Forskning/NAVF. - Tertit von Hanno Aasland, DUH/NORAD.
15.45	KAFFE.
16.00	"Forskeren eller journalisten som formidler av resultater av utviklingsforskning?" Per Erik Borge, Forum for U-landsjournalistikk. Forskning som bremsekloss for initiativ fra grasrota. Elin Enge, Felleskampanjen for Jordas Miljø og Utvikling.
17.20	KAFFE